

Smog v Česku zaviní až dvanáct tisíc předčasných úmrtí ročně

Poslední týdny trápí smog téměř celou Českou republiku. V několika oblastech došlo k vyhlášení smogové situace, tedy několikanásobnému dlouhodobému překročení stanovených limitů. Na řadě míst byla situace odvolána. To ale neznamená, že jsme v bezpečí. Stanovené limity, které jsou podle odborníků i tak nastaveny příliš mírně a vysoko, překračujeme, i když smogová situace vyhlášena není.

Michaela Adámková

„Slovo smog jsme převzali z angličtiny, kde vzniklo spojením dvou anglických slov: kouř – smoke a mlha – fog. Znečištěné ovzduší je u nás důsledkem člověkem vypouštěných škodlivin ve spojení s nepříznivými rozptylovými podmínkami. Přirovnávám to ke kuřákům na zahrádce. Pokud sedíte za pěkného počasí venku, tak o tom kouří skoro ani nevíte. Když tu zahrádku zastřešíte, začne vám vadit. A v zimě vlivem inverze nebo mlhy vzniká taková poklička, která neumožňuje, aby se škodliviny rozptýlily,“ vysvětluje nezávislý konzultant v oblasti ekologických a zdravotních rizik, MUDr. Miroslav Šuta. Slovo smog začal používat celý svět v padesátých letech 20. století, když v roce 1952 nastala v Londýně tak katastrofická smogová situace, že při ní zahynuly tisíce lidí. Od té doby se přijala celá řada opatření po celém světě. U nás se situace zlepšila v 90. letech v důsledku nově přijatého zákona o ovzduší a následné výstavbě

odsířovacích a odprašovacích zařízení v elektrárnách a dalších velkých zdrojích znečištění.

Smogová situace

Smogová situace je stav, kdy dochází k mimořádně znečištěnému ovzduší při překročení zákonem stanovené hodnoty jednou ze sledovaných látek. V takovém případě bychom měli omezit pobyt venku, omezit větší fyzickou aktivitu venku, omezit větrání místností, omezit vlastní produkci škodlivin v interiéru, jako je kouření, zapalování ohně v krbu, ale i vaření na plynu při špatném odvětrávání. Ale neznamená to, že nemůžete ven, třeba nakoupit. Jen čím delší je pobyt venku a čím intenzivnější pohyb, tím se zvyšuje zátěž na organismus.

„Citlivou skupinou jsou děti, včetně kojenců a vyvíjejícího se plodu v těle matky. Pozor si tedy musí dát i těhotné ženy. Dále sem patří starší lidé a osoby s chronickým onemocněním dýchacího oběhového ústrojí, ale i lidé jinak oslabení. I pro mladého a zdravého člověka je vdechování zne-

čištěného vzduchu za smogové situace zátěží, ale jeho organismus má rezervy, které mu ji pomáhají lépe zvládat,“ upozorňuje MUDr. Šuta.

Klamný pocit bezpečí

Smogová situace je, když je limit překročen několikanásobně, když to je dvojnásobně, tak se vyhláší varování, když trojnásobně, vyhláší se regulace. „Existuje denní limit pro poléťavý prach (PM10), např. 50 mikrogramů na metr krychlový a roční limit 40 mikrogramů na metr krychlový. Když máme celodenní průměr přes 100 mikrogramů/m³, je vyhlášena smogová situace, ale je třeba si uvědomit, že jde hodnotu dvojnásobnou, než je stanovený limit. A navíc limity jsou stanoveny politicky a neodpovídají tomu, co je odborníky doporučeno pro ochranu zdraví,“ uvádí Miroslav Šuta.

Dlouhodobý limit pro prach je v Evropě stanoven dvakrát vyšší, než doporučují odborníci pro ochranu zdraví, u jemného prachu dvaapůlkrát vyšší než doporučení Světové zdravotnické organizace. „I když je překročen limit, nemusí být vyhlášena smogová situace, a i když překročen není, stále to neznamená, že nám prachové částice neškodí. Reálná situace je mnohem horší, než mají lidé představu ze smogových situací. Když je smogová situace vyhlášena například ve třech krajích, může být limit překročen všude. A i pokud je limit splněn a vše vypadá v pořádku, tak se z dlouhodobého hlediska zvyšuje riziko infarktu nebo mozkové mrtvice. A když porovnáme dlouhodobé průměry v Česku s tím, co doporučuje Světová zdravotnická organizace, jenom na několika místech v ČR je vzduch čistý tak, že tyto šance na infarkt či mrtvici nezvyšuje,“ poukazuje MUDr. Šuta na problém.

FOTO: RADOŠLAV BERNAT

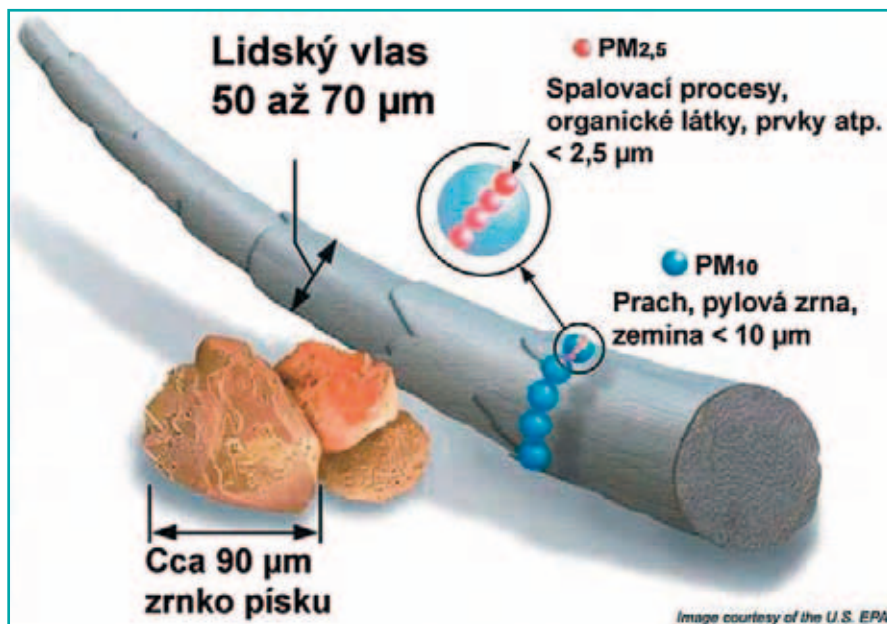
Jak se kouří u sousedů

Porovnat, zda jsme na tom určitý den lépe nebo hůře než sousední státy, lze těžko. Velkou roli hrají rozptylové podmínky. Jednoznačným ukazatelem jsou ale dlouhodobé statistiky. „Víme, že i Německo má problémy se znečištěním, hlavně ve velkých městech, kde je způsobeno hlavně auty. Ale co se týče průmyslového znečištění, co se týče lokálních topenišť, zavedli daleko více opatření než my. A jestliže porovnáme dlouhodobé statistiky v Česku s tím, co doporučuje Světová zdravotnická organizace, s Německem nebo třeba s Rakouskem, jsme na tom mnohem hůř. Mají menší oblasti, kde dochází k překračování limitu, a ani samotná překročení nemají tak extrémní jako třeba u nás na Ostravsku,“ konstatuje MUDr. Šuta. Zároveň upozorňuje na to, že i v takových případech, kdy jsou zákonné limity dodržovány, se mnohde stále překračují doporučení pro ochranu zdraví. Limity, které ani nyní nesplňujeme, bychom měli správně ještě snížit. „V USA mají limity pro jemný prach poloviční, než je máme my v Evropě. Problém spočívá v tom, že tento limit nám nestanovili odborníci, ale politici. Při vyšším limitu je situace pro laika zkreslená, vypadá lepší, než jaká je ve skutečnosti,“ varuje Šuta.

Odborníci doporučovali v Evropské unii stejný limit, jaký dnes platí v USA. „Mám ještě schovaný dopis, ve kterém významní profesori z celé Evropy psali v této záležitosti politikům. Ale politici argumentovali tím, že pokud zavedeme přísnější limit, nebyli bychom ho vůbec schopni splnit. Současné limity tedy nechrání dostatečně zdraví lidí, ale obávám se, že kdybychom nebyli v Česku vázání evropskou směrnicí, byli by politici schopni ony nevyhovující limity posunout ještě výš, aby vyhověli tlaku znečišťovatelů,“ předpokládá odborník.

Česku hrozí žaloba

Překračováním stanovených limitů, porušujeme i české zákony, což stát ví, ale zas tolik ho to nepálí. Tím, že porušujeme evropskou směrnici, však Česku hrozí, že nás Evropská komise u evropského soudu může žalovat pro neplnění toho, k čemu jsme se dobrovolně zavázali. S Českem již byla zahájena procedura pro porušování pravidel. „S ohle-

Prach a jeho účinky

Jako poléťavý prach se označují částice s průměrem do 10 µm (PM10), jako jemný prach částice menší než 2,5 µm (PM2,5). Větší částice se po vdechnutí zachycují v dýchacích cestách a mohou je poškozovat. Jemnější znečištění proniká až do plicních sklípků a ultrajemný prach dokonce v plicích přestupuje společně s kyslíkem do krve, kterou je roznášen po celém těle. Tento prach může poškozovat vnitřní stěnu cév, což v konečném důsledku může vést až k srdečnímu infarktu nebo k mozkové mrtvici.

Krátkodobé vdechování prachu zvyšuje počet zánětlivých onemocnění plic, působí negativně na srdečně-cévní systém, vede ke zvýšení počtu hospitalizací a k vyšší úmrtnosti. Nejzranitelnějšími skupinami obyvatel jsou staří nebo nemocní lidé a malé děti.

Dlouhodobé působení prachu zhoršuje plicní funkce u dětí i dospělých, zvyšuje počet chronických obstrukčních onemocnění plic a snižuje délku dožití, hlavně v důsledku úmrtí na srdečně-cévní a plicní onemocnění.

dem na to, jak špatná situace u nás dřív byla, jsme dostali určité výjimky a termíny, do kdy situaci musíme dát do pořádku. Bohužel ani v těch dodatečných termínech jsme nebyli schopni dosáhnout potřebného zlepšení. Procedura má několik kroků, všechny z nich již byly vyčerpány, kromě podání žaloby,“ říká dr. Šuta. Evropská komise České republice ve dvou krocích poslala varování, jejichž myslím je zlepšit situaci a dosáhnout plnění limitů. „České úřady se vždycky nějakými argumenty snaží vysvětlit, proč se nedaří limity naplnit, a kdy a jak budou splněny,“ poukazuje expert. Aktuálně Evropské komisi tvrdíme, že limity splníme v roce 2020.

Již byly zpracovány a v loňském roce schváleny regionální programy zlepšování kvality ovzduší. Programy obsahují soupis opatření, která by měla být učiněna, kdo by je měl učinit. Podklady zpracovávala firma, která na to dostala zakázku, ale rozhodnutí bylo vydáno

Ministerstvem životního prostředí ČR formou nařízení obecné povahy. Obce a vládní organizace měly možnost účastnit se toho procesu. Z hlediska nevládních organizací a expertů však byla k návrhům programů celá řada připomínek. „Není jednoznačně prokázáno, že dojde ke splnění cílů, navíc opatření jsou popsána mnohdy velice obecně. Nejsou stanoveny priority, které opatření pomůže více či méně, a není dokonce ani jisté, zda vůbec situacilepší. Není hodnocena efektivnost a nekontroluje se, zda už některá opatření započala. Zatím to vypadá, že všichni mají do roku 2020 ještě dost času. Jakožto společnost vážnost situace stále podceňujeme. Znečištěné ovzduší způsobuje v České republice ročně asi dvanáct tisíc předčasných úmrtí a ekonomické škody jsou podle odborníků několikanásobně vyšší než třeba výdaje státu na armádu,“ dodává Miroslav Šuta závěrem. ■